

3/2013

Ihmiskauppatyöryhmän mietintö

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Ihmiskauppatyöryhmän mietintö

Lausuntotiivistelmä

15.1.2013

Julkaisun nimi	Ihmiskauppatyöryhmän mietintö Lausuntotiivistelmä		
Tekijä	Lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva		
Oikeusministeriön julkaisu	3/2013 Mietintöjä ja lausuntoja		
OSKARI numero	OM 12/41/2011	HARE numero	OM031:00/2011
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-271-2		
URN	URN:ISBN:978-952-259-271-2		
Pysyvä osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-271-2		
Asia- ja avain- sanat	Ihmiskauppa, paritus, kiskonnantapainen työsyryntä, pakkotyö, oikeushenkilön rangaistusvastuu, liiketoimintakielto, rikoslaki		
Tiivistelmä	<p>Lausuntopyynnön kohteena olleessa mietinnössä (mietintöjä ja lausuntoja 63/2012) ehdotetaan muutoksia, joiden myötä ihmiskauppaa koskeva kriminalisointi paremmin vastaa Suomea sitovissa kansainvälisissä asiakirjoissa asetettuja ihmiskaupan kriminalisointivelvoitteita ja joilla selvennetään rajanvetoa toisaalta ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyryntään välillä. Lisäksi parituksen kohteelle voitaisiin esituskintaa ja oikeudenkäyntiä varten määrätä avustaja ja tukihenkilö riippumatta siitä, onko hänet katsottu asianomistajaksi ja onko hän esittänyt asiassa vaatimuksia. Mietinnössä myös ehdotetaan oikeushenkilön rangaistusvastuun liittämistä kiskonnantapaiseen työsyryntään ja mahdollisuutta määrätä liiketoiminnassa kiskonnantapaiseen työsyryntään syyllistynyt liiketoimintakieltoon.</p> <p>Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä kirjallisen lausunnon 41 viranomaiselta, organisaatiolta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lausuntoja saapui 32.</p> <p>Mietinnön ehdotuksiin on suhtauduttu pääosin hyvin myönteisesti. Ehdotettujen muutosten katsotaan edistävän ihmiskaupakriminalisoinnin vastaavuutta kansainvälisten kriminalisointivelvoitteiden kanssa, selventävän rikosten välistä rajanvetoa ja parantavan parituksen kohteen asemaa. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevia ehdotuksia on kannatettu niistä annetuissa lausunnoissa. Ehdotettuja muutoksia on yleisesti ottaen pidetty tarpeellisina ja hyvin perusteltuina.</p> <p>Eräissä lausunnoissa on asetettu kyseenalaiseksi se, tuleeko mietinnössä ehdotetun mukaisesti poistaa törkeän parituksen tunnusmerkistöstä tekotapa, jonka mukaan parituksen kohteelle aiheutetaan teolla vakavia fyysisiä vahinkoja tai niihin rinnastettavaa erityisen tuntuva karsimystä. Mietinnön mukaan näissä tilanteissa on kysymys lähinnä törkeästä ihmiskaupasta. Joissakin lausunnoissa on lisäksi</p>		

pohdittu alle 18-vuotiaaseen kohdistuvan parituksen suhdetta ihmiskauppaan lähtien siitä, että paritukselle ei näissä tilanteissa jää itsenäistä soveltamisalaa tai että paritus tulisi katsoa ihmiskaupaksi. Lausunnoissa on muutenkin esitetty yksittäisiä pykälien sanamuotoja koskevia muutosehdotuksia.

15.1.2013

Publikationens titel	Betänkande av arbetsgruppen mot människohandel Remissammandrag		
Författare	Lagstiftningsrådet Janne Kanerva		
Justitieministeriets publikation	3/2013 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 12/41/2011	HARE nummer	OM031:00/2011
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-271-2		
URN	URN:ISBN:978-952-259-271-2		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-271-2		
Sak- och nyckelord	Människohandel, koppleri, ockerliknande diskriminering i arbetslivet, tvångsarbete, juridiska personers straffansvar, näringsförbud, strafflagen		
Referat	<p>I det betänkande som begäran om utlåtande gällde (betänkanden och utlåtanden 63/2012) föreslås det ändringar i syfte att få kriminaliseringen av människohandel att bättre motsvara de förpliktelser att kriminalisera detta brott som finns i de internationella dokument som är bindande för Finland. Det föreslås även ändringar i syfte att klargöra gränsdragningen mellan dels människohandelsbrott och koppleribrott, dels människohandelsbrott och ockerliknande diskriminering i arbetslivet. Dessutom ska man kunna förordna ett biträde och en stödperson under förundersökningen och rättegången för den som varit föremål för koppleri, oberoende av om han eller hon anses vara målsägande eller har framställt yrkanden i målet. I betänkandet föreslås det också att det införs straffansvar för juridiska personer för ockerliknande diskriminering i arbetslivet och att den som vid drivande av rörelse har gjort sig skyldig till ockerliknande diskriminering i arbetslivet ska kunna meddelas näringsförbud.</p> <p>Justitieministeriet sände betänkandet på skriftlig remiss till 41 myndigheter, organisationer och sakkunniga. Det kom in 32 utlåtanden.</p> <p>Remissinstanerna förhåller sig i huvudsak mycket positivt till förslagen i betänkandet. De föreslagna ändringarna anses främja överensstämmelsen mellan kriminaliseringen av människohandel och de internationella kriminaliseringsförpliktelserna, klargöra gränsdragningen mellan brotten och förbättra ställningen för den som varit föremål för koppleri. Också de förslag som gäller juridiska personers straffansvar och näringsförbud fick understöd i de utlåtanden som gällde dem. De föreslagna ändringarna har allmänt taget ansetts behövliga och väl motiverade.</p> <p>I en del av utlåtandena ifrågasätts förslaget i betänkandet om att i rekvisitet för grovt koppleri slopa gärningssättet att den som varit föremål för koppleri genom gärningen tillfogas allvarliga fysiska skador eller utsätts för därmed jämförbart</p>		

synnerligen kännbart lidande. Enligt betänkandet handlar det i dessa fall närmast om grov människohandel. I en del av utlåtandena har man dessutom granskat förhållandet mellan koppleri som riktar sig mot en person under 18 år och människohandel från den utgångspunkten att koppleri i dessa fall inte får ett självständigt tillämpningsområde eller att koppleriet bör betraktas som människohandel. I utlåtandena föreslås även i övrigt enstaka förslag till ändringar som gäller formuleringarna i paragraferna.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	10
1.1	Mietinnön sisältö	10
1.2	Lausuntopyyntö	11
2	YLEINEN LAUSUNTOPALAUTE	13
3	YKSITYISKOHTAINEN LAUSUNTOPALAUTE	17
3.1	Ihmiskaupan tunnusmerkistö (rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentti)	17
3.2	Parituksen tunnusmerkistö (rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentti)	20
3.3	Törkeän parituksen tunnusmerkistö (rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentti)	22
3.4	Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen	23
3.5	Oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrääminen paritusrikoksen kohteelle	24
3.6	Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset	26
4	MUITA LAUSUNNOISSA ESIIN NOSTETTUJA ASIOITA	28
4.1	Alle 18-vuotiaaseen kohdistuva paritus	28
4.2	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	29
4.3	Ehdotusten vaikutukset	29
4.4	Lainkonkurrenssitilanteet	29
4.5	Ihmiskaupan uhrien tekemät rikokset	30

1 Johdanto

1.1 Mietinnön sisältö

Oikeusministeriön asettaman ihmiskauppatyöryhmän mietintö (Mietintöjä ja lausuntoja 63/2012) julkaistiin 19 päivänä lokakuuta 2012. Mietintö on laadittu hallituksen esityksen muotoon.

Mietinnössä ehdotetaan ihmiskauppaa ja paritusta koskeviin rangaistussäännöksiin tehtäväksi muutoksia, joiden myötä ihmiskauppaa koskeva kriminalisointi paremmin vastaa Suomea sitovissa kansainvälisissä asiakirjoissa asetettuja ihmiskaupan kriminalisointivelvoitteita ja joilla selvennetään rajanvetoa toisaalta ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyryjännän välillä.

Paritusta koskevaa rikoslain (39/1889) 20 luvun 9 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistetaan tekotapana ”painostaa”, jota vastaava ”toista painostamalla” puolestaan lisättäisiin keinoksi ihmiskauppaa koskevaan rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momenttiin. Törkeää paritusta koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentti) poistettaisiin kohta, jonka mukaan parituksen voi tehdä törkeäksi paritukseksi se, että teolla aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä ja jota vastaava kohta jo on törkeää ihmiskauppaa koskevassa rangaistussäännöksessä, jota tulisi soveltaa tällaisissa tilanteissa.

Ihmiskauppaa koskevaa rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momenttia ehdotetaan mietinnössä muutettavaksi myös niin, että siihen sisältyvä tekotapa ”ottaa toisen valtaansa” korvattaisiin tekotavalla ”ottaa toisen määräysvaltaansa”. Tällä muutoksella korostettaisiin mainitun tekotavan liityntää nimenomaan asianomistajan psyykkiseen kontrolloimiseen. Pakkotyö mainittaisiin momentissa esimerkkinä ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista. Samalla ongelmalliseksi osoittautunutta ”pakkotyön” käsitettä käsiteltäisiin pykälän perusteluissa nykyistä yksityiskohtaisemmin muun muassa kansainvälisen työjärjestön (ILO) kehittämiin osoittimiin perustuen. Lisäksi elimien ja kudoksien poistamiselta ei enää edellytettäisi sen tapahtumista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.

Parituksen kohteen asemaa rikosprosessissa parannettaisiin mietinnön mukaan oikeudenkäyntiavustajan määräämistä koskevalla, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §:ään lisättävällä 2 momentilla, joka samalla koskisi tukihenkilön määräämistä. Kohteelle voitaisiin esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten määrätä avustaja ja tukihenkilö riippumatta siitä, onko hänet katsottu asianomistajaksi ja onko hän esittänyt asiassa vaatimuksia.

Mietinnön lainsäädäntöehdotukset toteutuessaan laajentaisivat rikosoikeudellista vastuuta kiskonnantapaisesta työsyrynnästä liittämällä oikeushenkilön rangaistusvastuun mainittuun rikokseen. Lisäksi liiketoiminnassa kiskonnantapaiseen työsyryntään syyllistynyt voitaisiin määrätä liiketoimintakieltoon. Nämä muutokset tehtäisiin rikoslain 47 luvun 9 §:ään ja liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n 3 momenttiin.

Mietinnössä myös nostetaan esiin näkökohtia, jotka tulisi ottaa huomioon pyrittäessä edistämään ihmiskaupparikosten käsittelyyn osallistuvien henkilöiden suojelua.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden tultua hyväksytyiksi ja vahvistetuiksi.

1.2 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriö pyysi 24 päivänä lokakuuta 2012 päivätyllä lausuntopyynnöllä seuraavilta viranomaisilta, organisaatioilta ja asiantuntijoilta kirjallisen lausunnon mietinnöstä (tähdellä * on merkitty lausunnon toimittaneet tahot):

Sisäasiainministeriö *

- poliisiosasto
- maahanmuutto-osasto
- rajavartio-osasto *

Sosiaali- ja terveysministeriö *

Työ- ja elinkeinoministeriö *

Ulkoasiainministeriö *

Eduskunnan oikeusasiamies *

Valtakunnansyyttäjänvirasto *

Poliisihallitus *

Keskusrikospoliisi *

Rajavartiolaitoksen esikunta (*; rajavartio-osaston lausunto)

Vähemmistövaltuutetun toimisto *

Maahanmuuttovirasto *

Helsingin hovioikeus *

Turun hovioikeus

Helsingin kärjäoikeus *

Oulun kärjäoikeus *

Helsingin syyttäjänvirasto *

Itä-Suomen syyttäjänvirasto *

Etelä-Suomen aluehallintovirasto/työsuojelun vastuualue *

Lounais-Suomen aluehallintovirasto/työsuojelun vastuualue *

Joutsenon vastaanottokeskus *
Oulun vastaanottokeskus

Suomen tuomariliitto ry
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry *
Suomen Asianajajaliitto *
Suomen Lakimiesliitto ry *
Julkiset oikeusavustajat ry
Suomen Syyttäjäyhdistys ry *
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry *
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry *
Elinkeinoelämän keskusliitto EK *
Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry *
Akava ry *
Suomen Yrittäjät ry
Pro-tukipiste ry *
Monika-Naiset liitto ry
Rikosuhripäivystys
Suomen UNICEF ry

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus/HEUNI *
Professori Raimo Lahti
Professori Johanna Niemi *
Professori Pekka Viljanen *

2 Yleinen lausuntopalaute

Sisäasiainministeriö on todennut, että se on ollut edustettuna ihmiskauppatyöryhmässä ja että sillä ei ole mietinnöstä lisälausuttavaa.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto (rajavartiolaitoksen esikunta) pitää kannattavana ja tarpeellisena hallituksen esitysluonnoksen muutosehdotuksia. Rajavartio-osasto on ollut edustettuna ihmiskauppatyöryhmässä ja sen työryhmän työskentelyn aikana esittämät näkemykset ovat tulleet hyvin huomioiduiksi. Siten rajavartio-osastolla ei ole huomautettavaa ihmiskauppatyöryhmän mietinnöstä.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa todetaan, että ministeriö on ollut edustettuna työryhmävalmistelussa. Ministeriöllä ei ole lisättävää esitykseen.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa olleensa edustettuna mietinnön laatineessa työryhmässä eikä sillä ole mietintöön huomautettavaa.

Ulkoasiainministeriön lausunnossa todetaan, että työryhmän ehdottamia muutoksia voidaan pitää positiivisena ja ihmisoikeusmyönteisenä kehityksenä. Ministeriön mukaan ihmiskaupparikosten käsittelyyn liittyvien henkilöiden suojelua koskevien kysymysten pohtiminen saattaa paremmin sopia tapahtuvaksi sisäasiainministeriön asettamassa, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevassa hankkeessa. Ministeriö kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että mietinnössä ei ole mainittu valmisteilla olevaa Euroopan neuvoston yleissopimusta elinten ja kudosten kaupan torjumisesta, eikä mietinnöstä käy ilmi, onko sopimusluonnoksessa ehdotettuihin ratkaisuihin kiinnitetty huomiota.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan laillisuusvalvonnassa ei kanteluiden kautta ole ihmiskaupan ja parituksen rajanvetoa koskevat ongelmat tulleet juurikaan esille. Apulaisoikeusasiamies lisäksi viittaa oikeusasiamiehen päätöksiin ja lausuntoon, joissa on kiinnitetty huomiota ihmiskaupan uhrien tunnistamisen vaikeuteen. On välttämätöntä, että julkinen valta kantaa vastuuta ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta, jotta tehokkaalla tavalla voidaan torjua ihmisoikeusrikkoksia ja auttaa niiden uhreja. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan ei ole aihetta epäillä, etteivätkö mietinnössä ehdotetut muutokset vastaisi paremmin Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita ja selventäisi rajanvetoa ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisten työsyryjinnän välillä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto on lausunnossaan todennut, että työryhmään on kuullut jäsenenä syyttäjälaitoksen edustaja ja kahta Valtakunnansyyttäjänviraston edustajaa on kuultu asiantuntijoina työryhmän kokouksissa. Valtakunnansyyttäjänvirasto on työryhmää perustettaessa antanut 12.10.2011 päivätyn lausunnon, jossa mainitut näkökohdat on huomioitu työryhmän työskentelyssä ja mietinnössä.

Poliisihallitus toteaa, että työryhmässä on ollut Poliisihallituksen edustaja. Työryhmämietintöön sisältyvät lainsäädäntömuutokset ovat perusteltuja ja onnistuneesti muotoiltuja. Työryhmä on myös ottanut huomioon ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmän loppuraporttiin (SM julkaisu 17/2011) tehdyt suositukset lainsäädännön muuttamisesta.

Keskusrikospoliisi toteaa pitävänsä ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja tarpeellisina. Ehdotuksen mukainen selkeämpi rikosten porrastaminen vastaa yleistä kansainvälistä tulkintaa ihmiskaupparikollisuudesta ja yhtenäistää määritelmiä muiden maiden kanssa. Lisäksi se vastaa lähtökohtana olevaa Palermon sopimuksen henkeä.

Vähemmistövaltuutettu pitää ehdotettuja uudistuksia erittäin tervetulleina ja toivoo niiden pikaista voimaansaattamista. Ehdotusten myötä ihmiskauppaa koskeva kriminalisointi vastaa paremmin Suomea sitovissa kansainvälisissä asiakirjoissa asetettuja ihmiskaupan kriminalisointivelvoitteita. Työryhmän ehdotukset selventävät myös rajaa ihmiskaupparikoksen ja paritusrikoksen välillä. Muutokset ovat omiaan selkeyttämään paritus- ja ihmiskaupparikosten välistä rajanvetoa ja parantavat ihmiskaupan uhrin tunnistamista.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että mietinnössä on nostettu esille ihmiskaupan uhrin ja todistajan osalta mm. oleskeluluvan saamisen epävarmuus ja asian käsittelyyn kuluva aika. Mietinnössä on myös todettu, että ihmiskaupparikosten käsittelyssä mukana olevien henkilöiden suojelemisen osalta esiin nousevat kysymykset ovat kuitenkin sellaisia, että ne soveltuvat tarkemmin pohdittaviksi sisäasiainministeriön erikseen asettamissa hankkeissa. Näin ollen Maahanmuuttovirastolla ei ole lausuttavaa ihmiskauppatyöryhmän mietinnöstä.

Helsingin hovioikeus pitää mietinnön tavoitteita hyvinä ja kannattaa työryhmän ehdotamia muutoksia.

Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa todetaan, että ihmiskauppatyöryhmän mietinnössä on nostettu esiin juuri niitä seikkoja, jotka käräjäoikeudessa esillä olleissa tapauksissa ovat aiheuttaneet eniten pohdintaa. Käräjäoikeus pitää ihmiskauppatyöryhmän mietintöä hyvin perusteltuna. Mietinnössä sekä kansainväliset velvoitteet että voimassa oleva oikeuskäytäntö ja siinä ilmenneet ongelmat on tuotu kattavasti esille. Voimassa olevan oikeuskäytännön vähäisyys on osaltaan tämän mahdollistanut. Helsingin käräjäoikeus pitää mietinnössä esiin tuotuja muutosehdotuksia kannatettavina. Ehdotetut muutokset ovat omiaan selkiyttämään tulkinnanvaraisia tilanteita, parantamaan ihmiskaupparikosten uhrien asemaa sekä helpottamaan tuomioistuimien ratkaisutoimintaa.

Oulun käräjäoikeus pitää hyvänä, että esityksessä pyritään selventämään rajanvetoa toisaalta ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyryjinnän välillä säännösten tasolla. Esitys on hyvä pyrkimys myös helpottaa ihmiskaupan tunnistamista viranomaismenettelyssä, jossa ei ole selvästi kyetty tekemään eroa parituksen ja ihmiskaupan välillä. Esityksessä on myös hyvä pyrkimys edistää ihmiskaupan uhrien asemaa, joka saattaa helpottaa asian tutkintaa.

Itä-Suomen syyttäjänviraston lausunnossa on keskitytty työperäiseen riistoon. Lausunnon mukaan ihmiskauppaa koskeva tunnusmerkistö on ollut vaikeasti sovellettava ja sellaiseksi se myös jää muutoksen jälkeen. Tätä ongelmaa voidaan lieventää työperäisen riiston osalta kiinnittämällä riittävästi huomiota rikoslain 47 luvun säännösten soveltamismahdollisuuksiin.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston mukaan työsuojeluviranomaisen näkemyksen mukaan rikoslain ihmiskauppasäännöksen täsmentäminen selkeyttää rajanvetoa asiassa. Työsuojeluviranomainen kuitenkin painottaa myös mahdollisten työrikosten tutkimista, jotta työnantajan menettelyn lainvastaisuus tulisi paremmin esille ja lisäksi työsuojeluviranomaisen asiantuntemus viranomaisten käyttöön asiassa.

Lounais-Suomen aluehallintovirasto on ilmoittanut, ettei sillä ole lausuttavaa ihmiskauppatyöryhmän mietinnöstä.

Joutsenon vastaanottokeskus katsoo, että oikeusministeriön ihmiskauppatyöryhmän esittämät muutokset rikoslakiin ovat kaikkienensa perusteltuja ja näiden muutosten voidaan katsoa selkeyttävän rajanvetoa paritusrikosten ja ihmiskaupparikosten välillä. Auttamisjärjestelmän näkökulmasta riittävän selkeät rikoslain normit ja oikeusohjeet edistävät myös uhrien auttamista ja etenkin ihmiskaupan uhrien tunnistamista, kun tarkastellaan esimerkiksi seksuaalisesti hyväksikäytettyjä henkilöitä. Rikoslakiin suunnitellut lainsäädäntömuutokset saattavat lisätä ihmiskaupparikosten määrää, asiakasmäärän nousu tulee ottaa huomioon sisäasiainministeriön vetämässä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan lainsäädännön muutostarpeiden selvittämishankkeessa. Samassa hankkeessa tulee ottaa huomioon oikeusministeriön työryhmän esille nostamat mahdolliset lainsäädäntötarkennukset koskien ihmiskaupan uhreihin kohdistuvia turvauksia.

Suomen Asianajajaliitto pitää mietinnössä ehdotettuja tarkennuksia lainsäädäntöön kaikilta osin perusteltuina.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää esitystä pääosin kannatettavana.

Suomen Syyttäjäjhdistys ry pitää esitystä kannatettavana. Yhdistys kiinnittää kuitenkin jäljempänä todetuin tavoin huomiota eräisiin seikkoihin.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry pitää esitettyjä lainsäädäntömuutoksia kannatettavina eikä katso aiheelliseksi lausua yksityiskohtaisesti ihmiskauppatyöryhmän mietinnöstä. Yhdistys haluaa kuitenkin korostaa säännöksiä soveltavien virkamiesten asianmukaisen ja oikea-aikaisen kouluttamisen tärkeyttä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kannattaa esitystä.

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry ilmoittaa yhtyvänsä palkansaajajärjestöjen edustajan hyväksymään lopputulokseen. Työryhmässä oli Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n edustaja.

Akava ry ilmoitti, ettei sillä ole huomautettavaa asiassa.

Pro-tukipiste ry pitää mietinnössä esitettyjä muutoksia ja rajapintojen selkeytyksiä hyvinä ja kannatettavina.

3 Yksityiskohtainen lausuntopalaute

3.1 Ihmiskaupan tunnusmerkistö (rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentti)

Mietinnössä ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, että

1. ihmiskaupan keinoihin lisätään ”toista painostamalla”,
2. tekotapa ”ottaa toisen valtaansa” korvataan tekotavalla ”ottaa toisen määräysvaltaansa”,
3. momentin kirjoitustapaa muutetaan siten, että pakkotyö mainitaan esimerkkinä ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista ja
4. elimien ja kudosten poistamiselta ei enää edellytetä sen tapahtumista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.

Ulkoasiainministeriön mukaan positiivista on, että elinten ja kudosten poistamista koskevaa rangaistussäännöstä muutetaan siten, että niiden kauppa on rangaistavaa myös sellaisissa tapauksissa, joissa taloudellisen hyödyn tavoite ei ole teon ensisijainen tavoite tai tavoite lainkaan. Ministeriö toteaa lisäksi, että mietinnössä pakkoavioliitto mainitaan esimerkkinä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta. Ministeriön parhaillaan toimivassa työryhmässä, joka valmistelee naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa, on kiinnitetty huomiota siihen, että nykyinen pakkoavioliiton rangaistavuuden konstruointi ihmiskauppasäännöksen kautta ei ole riittävän selkeä ja läpinäkyvä. Ulkoasiainministeriö pitää tärkeänä, että pakkoavioliittoon liittyvää rangaistussäännöstä pohdittaisiin vielä tarkemmin.

Poliisihallituksen mukaan erityisen tärkeänä on pidettävä niitä mietinnössä ehdotettuja lakimuutoksia, jotka koskevat ihmiskaupan rajanvetoa suhteessa paritukseen ja kiskonnantapaiseen työsyryntään. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan muutosehdotukset selventäisivät huomattavasti rajanvetoa toisaalta ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyryntään välillä. Esityksessä on onnistuneesti täsmennetty pakkotyön käsitettä.

Keskusrikopoliisi kiinnittää huomiota muotoiluun, jonka tarkoituksena on korostaa pakkotyön luonnetta ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina. Tarkoitus on perusteltu ja hyväksyttävä, mutta se jättää mahdollisuuden pykälän sovellusalan kaventamiseen. Muiden ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden luettelo voisi olla kattava, kuten jo edellisen ihmiskauppalainsäädäntöä koskevan hallituksen esityksen (HE 34/2004) kohdassa laakiehdotuksen perustelut kerrotaan. Ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina voidaan pitää ainakin, kun teon tarkoituksena on, että henkilö joutuisi elättämään itsensä kerjäämällä

tai rikollisin keinoin tai pakkoavioliiton eri muodot sekä hyväksikäyttäminen kotiapulaisena, mikäli sitä ei katsottaisi pakkotyöksi. Pakkotyön lisäksi yllä mainittuja ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden muotoja tulisi vielä selventää ja tarkentaa uuden lain perusteluissa.

Vähemmistövaltuutetun mukaan on hyvä, että paritusta koskevasta rangaistussäännöksestä ehdotetaan poistettavaksi ja siirrettäväksi "painostaminen" tekotapana ihmiskaupparikokseen. Muutokset ovat omiaan selkeyttämään paritus- ja ihmiskaupparikosten välistä rajanvetoa ja parantavat ihmiskaupan uhrin tunnistamista.

Helsingin hovioikeus pitää järkevänä ehdotusta, jonka mukaan painostaminen siirretäisiin parituksen tekotavoista ihmiskaupparangaistussäännökseen. Muutos poistaisi oikeuskäytännössä esiintyvää paritus- ja ihmiskauppapykäliden soveltamisen päällekkäisyyttä. Hovioikeus pitää aiheellisena myös muita työryhmän ehdottamia muutoksia, jotka muuttaisivat ihmiskauppaa koskevan pykälän vastaamaan entistä paremmin kansainvälisiä velvoitteita.

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana sitä, että paritusrikosten ja ihmiskaupparikosten päällekkäisyys puretaan poistamalla parituksen tunnusmerkistöstä painostaminen ja lisäämällä se vastaavasti ihmiskaupan tunnusmerkistöön. Käräjäoikeus kannattaa myös sitä, että "ottaa toisen valtaansa" korvataan tekotavalla "ottaa toisen määräysvaltaansa". Määräysvallan käyttäminen uhuriin on helpompi näyttää toteen kuin "ottaa toisen valtaansa" -tekotapa. Määräysvallan käyttäminen kuvaa paremmin myös niitä tilanteita, joissa toisen valtaan ottaminen tapahtuu henkisen ylivallan ottamisella toisesta henkilöstä fyysisen valtaan ottamisen asemesta. Käräjäoikeus pitää niin ikään kannatettavana, että pakkotyö mainittaisiin yhtenä esimerkkinä ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista, vaikka pakkotyö käsitteenä on vaikeaselkoinen. Pakkotyön käsite tulisikin määrittellä yksiselitteisesti ja tyhjentävästi lain esitöissä. Tältä osin ihmiskauppatyöryhmän mietintöä tulisi vielä täydentää. Käräjäoikeus kannattaa myös sitä, ettei elimien ja kudoksien poistamiselta vaadita sen tapahtumista taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Tältä osin käräjäoikeus hyväksyy työryhmän mietinnössä lausutun.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että määräysvalta-käsitettä ei ole tarpeeksi selitetty työryhmämietinnössä. Säännökseen jäävä värväämisen käsite on vanhahtava ja liian voimakas ilmaisu. Värväämistä parempia ilmaisuja olisivat pyytää, houkuttelee tai esittää.

Joutsenon vastaanottokeskuksen mukaan mietinnössä ehdotetut rikoslain 25 luvun 3 §:n muutokset ovat perusteltuja muun muassa myös siksi, että muutetussa 1 momentissa mainitut "toista painostamalla" ja "ottaa toisen määräysvaltaansa" muotoilut kuvaavat nykyistä paremmin ihmiskaupparikoksen ja oikeudenloukkausten keinoja todellisuudessa. Lisäksi on erittäin hyvä, että mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa on tuotu hyvin esille niitä psyykkisen kontrolloimisen keinoja, joita liittyy ihmiskaupparikokseen niin työperäisessä kuin myös seksiperäisessä ihmiskaupassa.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa ehdotettua painostamisen lisäämistä säännökseen. Myös muutos toisen ottamisesta määräysvaltaansa on kannatettava. Demla ry:n käsityksen mukaan Suomessa esiin tulleissa työperäisissä ihmiskauppatapauksis-

sa ei ole esiintynyt suoranaista vapaudenriistoa, vaan kyse on ollut enemmänkin hienovaraisemmasta vallankäytöstä. Tästä syystä työryhmän esittämät perustelut sen puolesta, että vapaudenmenettämisen sijasta arvioitavaksi tulisi henkilön mahdollisuus toimia haluamallaan tavalla, on kannatettava. Demla ry kannattaa myös muutosta ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden kytkemisestä pakkotyöhön. Demla ry kuitenkin huomauttaa, että pakkotyön alaisuudessa pakko ei välttämättä tarkoita väkivaltaa tai sillä uhkaamista, vaan työntekijä saadaan jatkamaan työntekoa myös työnantajan käyttämällä muuntyyppisillä väkivaltaa lievemmillä kontrollikeinoilla. Oikeudellisen arvioinnin pitäisikin olla kokonaisvaltaista, jossa keskeistä on työntekijän työnantajasta riippuvainen tila ja uhrin turvaton tila.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää ongelmallisena sitä, että ihmiskauppasäännöksessä viitataan paritussäännökseen etenkin nyt, kun parituksen ja ihmiskaupan välistä rajanvetoa pyritään muutoksella selkeyttämään. Ongelmallista se on myös siitä syystä, että paritustoimintaan viittaaminen voi vaikeuttaa ihmiskaupan tunnistamista. Olisi-kin aiheellista pohtia, voitaisiinko säännöksessä parituksen (joka liittyy yleensä prostituutioon) sijaan viitata esimerkiksi rikoslain 20 luvun 10 §:ssä mainitun kaltaiseen seksuaalisesti olennaiseen tekoon, joka antaisi seksuaalisesta hyväksikäytöstä huomattavasti moninaisemman ja todenmukaisemman kuvan. Olisi tarpeellista ainakin esitöissä mainita, että *säännöksellä pyritään torjumaan kaikenlaista seksuaalista hyväksikäyttöä ja mainita esimerkkejä edistämään tunnistamista.*

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa lisäksi, että ihmiskauppasäännöksestä voi edelleenkin saada sellaisen kuvan, että keinoja on täytynyt käyttää ennen hyväksikäytön alkamista. Yhdistys ehdottaa, että ihmiskauppasäännöksen sanamuotoa hieman muutetaan niin, että tämä ns. kronologisuusharha lieventyisi. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi poistamalla sanan ”saattamiseksi” ja vaihtamalla sen ajatukseen *tarkoituksenaan käyttää henkilöä hyväkseen* (kansainvälisissä asiakirjoissa ”for the purpose of exploitation”). Tämä olisi ainakin syytä mainita esitöissä, jotta uhrien tunnistaminen parantuisi.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna parituksen ja ihmiskaupan osittaisen päällekkäisen tunnusmerkistön rajaamista yksinomaan ihmiskaupan piiriin. Lähtökohtaa voidaan pitää perusteltuna paritusrikollisuuden muututtua yhä organisoidummaksi. Verrattuna nykysääntelyyn ja sitä koskevaan soveltamiskäytäntöön painopistemuutos vastaisi myös paremmin ihmiskaupan estämiseksi tehdyistä kansainvälisistä sopimuksista johtuvia velvoitteita. Lakimuutoksen merkitys saattaa vesittyä, mikäli samalla ei turvata tutkinnan riittäviä voimavaroja. Huomiota tulisi kiinnittää esitutkintaviranomaisten koulutukseen ja ohjeistukseen, jotta ihmiskauppaan viittaavat seikat tunnistettaisiin jo esitutkinnan alkuvaiheessa. Asianajajaliitto korostaa myös esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän välisen esitutkintayhteistyön tarvetta. Mietinnössä esitetyt ihmiskaupan ja kiskonnantapaisen työsyryjännän väliset vähäiset tarkennukset ovat asianmukaisia.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että sana ”saattamiseksi” ei kuvaa riittävän laajalla tasolla toimia, jotka tulisi katsoa ihmiskaupan tunnusmerkistöön kuuluviksi. Lausunnonantaja pitää tärkeänä, että ”saattamisen” lisäksi tulisi mainita ”pitäminen” hyväksikäytön kohteena. Lisäksi on arveluttavaa tehdä mietinnöstä ilmenevä raja, jonka mukaan ns. varsinainen orjuus olisi nykyisen lain mukaisesti törkeän ihmiskaupan tunnus-

merkistötekijänä mutta orjuuden kaltaiset käytännöt ja olosuhteet eivät. Lisäksi tulisi harkita työsuojeluviranomaisten toimivallan laajennusta ihmiskaupparikoksiin.

Pro-tukipiste ry:n mukaan on lähtökohtaisesti hyvä, että paritusta ja ihmiskauppaa koskevat pykälät on selkeytetty siten, että hyväksikäyttöön liittyvät oikeuksien loukkaukset ovat nyt selkeästi ihmiskauppapykälässä ja parituspykälässä korostuvat toisen prostituutiosta hyötymiseen liittyvät seikat. Ihmiskauppapykälään kaavailut muutokset ovat kannatettavia. Tämä koskee painostuksen lisäämistä keinoksi ja valtaan ottamisen muuttamista määräysvaltaan ottamiseksi.

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus (HEUNI) kannattaa painostamisen lisäämistä pykälään. Sama koskee ehdotusta, jonka mukaan ”ottaa toisen valtaansa” korvattaisiin ilmaisulla ”ottaa toisen määräysvaltaansa”. Myös esitetty muutos ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden kytkemisestä pakkotyöhön on kannatettava. Ongelmalliseksi saattaa kuitenkin muodostua ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden määrittelemine ja tulkinta. Onkin kiinnostava huomiota siihen, ettei ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita tulkita liian suppeasti.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että siltä osin kuin ”ottaa toisen valtaansa” korvattaisiin tekotavalla ”ottaa toisen määräysvaltaansa” mietinnön perustelut ovat asianmukaiset. Pykälän 1 momentin 3 kohdassa oleva ilmaisu ”vallassaan” pitäisi kuitenkin johdonmukaisuuden vuoksi muuttaa ilmaisuksi ”määräysvallassaan”. Muutos olisi tarpeen erityisesti, jotta myös ”jälleenmyyntitapaukset” varmasti kuuluisivat säännöksen piiriin. Myös alle 18-vuotiasta koskevassa pykälän 2 momentissa olisi perusteltua käyttää ilmaisun ”ottaa valtaansa” sijasta ilmaisua ”ottaa määräysvaltaansa”. Painostamisen lisäämistä pykälän 1 momentin 1 kohtaan Viljanen pitää perusteltuna mietinnössä esitetyt perustelut huomioon ottaen (pyritään ennen muuta siihen, että rankaisematta eivät jää sellaiset epäasialliset tahdonmuodostukseen vaikuttamisen muodot, jotka eivät kuitenkaan ole riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttöä). Muista rikoslain 25 luvun 3 §:ään ehdotetuista muutoksista Viljasella ei ole huomauttamista.

3.2 Parituksen tunnusmerkistö (rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentti)

Mietinnössä momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistetaan tekotapana mainittu painostaminen, joka siirrettäisiin rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momenttiin ihmiskaupan keinoksi.

Ulkoasiainministeriö kiinnittää huomiota ”sukupuolisiveellisyyden” käsitteeseen, joka esiintyy esimerkiksi paritusta koskevassa pykälässä. Käsite on vanhahtava eikä täysin kerro, mistä asiassa on kysymys. Parempi ilmaus olisi esimerkiksi ”... tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla hänen seksuaalista koskemattomuuttaan loukkaavaa tekoa varten.”

Poliisihallituksen mukaan erityisen tärkeänä on pidettävä niitä mietinnössä ehdotettuja lakimuutoksia, jotka koskevat ihmiskaupan rajanvetoa suhteessa paritukseen ja kiskonnantapaiseen työsyryntään. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan muutosehdotukset selventäisivät huomattavasti rajanvetoa toisaalta ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten ja toisaalta ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyryntän välillä.

Vähemmistövaltuutetun mukaan on hyvä, että paritusta koskevasta rangaistussäännöksestä ehdotetaan poistettavaksi ja siirrettäväksi "painostaminen" tekotapana ihmiskaupparikokseen. Muutokset ovat omiaan selkeyttämään paritus- ja ihmiskaupparikosten välistä rajanvetoa ja parantavat ihmiskaupan uhrin tunnistamista.

Helsingin hovioikeus pitää järkevänä ehdotusta, jonka mukaan painostaminen siirretäisiin parituksen tekotavoista ihmiskaupparangaistussäännökseen. Muutos poistaisi oikeuskäytännössä esiintyvää paritus- ja ihmiskauppapykäläisten soveltamisen päällekkäisyyttä.

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana sitä, että paritusrikosten ja ihmiskaupparikosten päällekkäisyys puretaan poistamalla parituksen tunnusmerkistöstä painostaminen ja lisäämällä se vastaavasti ihmiskaupan tunnusmerkistöön.

Helsingin syyttäjänviraston mukaan myös viettely tulee poistaa paritusta koskevasta rangaistussäännöksestä. Viettely on arvoväritteinen ilmaus ja viittaa suostumuksen puuttumiseen.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna parituksen ja ihmiskaupan osittaisen päällekkäisen tunnusmerkistön rajaamista yksinomaan ihmiskaupan piiriin. Lähtökohtaa voidaan pitää perusteltuna paritusrikollisuuden muututtua yhä organisoidummaksi. Verrattuna nykysääntelyyn ja sitä koskevaan soveltamiskäytäntöön painopistemuutos vastaisi myös paremmin ihmiskaupan estämiseksi tehdyistä kansainvälisistä sopimuksista johtuvia velvoitteita. Lakimuutoksen merkitys saattaa vesittyä, mikäli samalla ei turvata tutkinnan riittäviä voimavaroja. Huomiota tulisi kiinnittää esitutkintaviranomaisten koulutukseen ja ohjeistukseen, jotta ihmiskauppaan viittaavat seikat tunnistettaisiin jo esitutkinnan alkuvaiheessa. Asianajajaliitto korostaa myös esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän välisen esitutkintayhteistyön tarvetta.

Pro-tukipiste ry:n mukaan on lähtökohtaisesti hyvä, että paritusta ja ihmiskauppaa koskevat pykälät on selkeytetty siten, että hyväksikäyttöön liittyvät oikeuksien loukkaukset ovat nyt selkeästi ihmiskauppapykälässä ja parituspykälässä korostuvat toisen prostituutiosta hyötymiseen liittyvät seikat. Erityisesti parituksen perustekomuodon osalta on kuitenkin tärkeää luoda sellaiset tulkintaohjeet, että selkeästi yhteiseen sopimukseen perustuvaa, seksityöntekijöiden kanssa tehtävää yhteistyötä tai käytännön apua ei katsota toisen prostituutiosta hyötymiseksi. Parituspykälän tulkinta ei saa johtaa tilanteeseen, jossa seksityöntekijöillä ei ole muuta mahdollisuutta hankkia tarvitsemiaan palveluita (esimerkiksi asiakasilmoittelu ja asuminen) kuin rikollisessa toiminnassa tai harmaalla sektorilla toimivilta henkilöiltä.

Professori Johanna Niemi toteaa, että painostamisen siirtäminen parituksen tunnusmerkistöstä ihmiskaupan tekotavaksi on omiaan korostamaan tällaisen painostamisen paheksuttavuutta. Sinänsä hän ei pidä ihmiskaupan ja parituksen tunnusmerkistöjen päällekkäisyyttä suurena ongelmana. Voisi kuitenkin olla aiheellista ottaa tarkastelun kohteeksi, vastaako paritussäännös sitä, mitä nykyisin tiedetään paritustoiminnan luonteesta. Säännös on kirjoitettu kasuistisesti. Paritustyypin toiminnan motiivi voi käytännössä olla muukin kuin taloudellisen hyötymisen tarkoitus, esimerkiksi parittajaan kohdistuva uhkaus.

3.3 Törkeän parituksen tunnusmerkistö (rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentti)

Mietinnössä momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistetaan kohta, jonka mukaan parituksen voi tehdä törkeäksi paritukseksi se, että teolla aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä ja jota vastaava kohta jo on törkeää ihmiskauppaa koskevassa rangaistussäännöksessä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että mikäli rikoslain 20 luvun 9 a §:ää muutetaan ehdotetuilla tavoin, on voimassaolevan pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n 3 momentin ja/tai 1.1.2014 voimaantulevan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 5 momentin viittaussäännöstä muutettava vastaamaan muutettua rikoslain säännöstä.

Vähemmistövaltuutettu toteaa, että törkeää paritusta koskevasta rangaistussäännöksestä ehdotetaan poistettavaksi väkivaltaan ja siihen rinnastettavat tekotavat, jotka jo ovat törkeän ihmiskaupan tunnusmerkkejä. Muutos on omiaan selkeyttämään paritus- ja ihmiskaupparikosten välistä rajanvetoa ja parantaa ihmiskaupan uhrin tunnistamista.

Helsingin hovioikeus kannattaa mietinnön ehdotusta ja sitä, että sellaiset teot, joista aiheutuu tällainen seuraus, tulisi katsoa ihmiskaupaksi ja ennen kaikkea törkeäksi ihmiskaupaksi.

Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa todetaan, että törkeän parituksen tunnusmerkistöön kuuluu vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan tai näihin rinnastettavan erityisen tuntuva kärsimyksen aiheuttaminen. Vastaava tekotapa on törkeän ihmiskaupan tekotapana. Päällekkäisyys tulee selvyuden vuoksi poistaa, kuten työryhmän mietinnössä esitetään.

Suomen Lakimiesliitto ry haluaisi vielä tarkemmin pohdittavan, jättääkö kohdan poistaminen jonkin kuviteltavissa olevan tilanteen rankaisemattomaksi, jos törkeän ihmiskaupan muut tunnusmerkistökäsitteet eivät täyty.

Suomen Syyttäjähdistys ry:n mukaan olisi syytä vielä pohtia, jättääkö kohdan poistaminen mahdollisesti jonkinasteisen aukon eli jokin kuviteltavissa oleva tilanne jäisi rankaisematta, jos törkeän ihmiskaupan/ihmiskaupan muut tunnusmerkistötekijät eivät täyty eikä tulisi siten sovellettavaksi.

Pro-tukipiste ry pitää tärkeänä sitä, että esityksessä korostetaan paritusrikoksen yhteydessä tehtyjen terveyteen kohdistuvien rikosten erillistä rangaistavuutta.

Professori Johanna Niemi toteaa olevan painavia perusteita säilyttää kohta törkeän parituksen tunnusmerkistössä. Mietinnössä käsitellään vain tilannetta, jossa seurauksen aiheuttaa parittaja väkivaltaisella käyttäytymisellään. Käytännössä seuraus voi syntyä kolmannen tahon eli asiakkaiden toimesta. Seuraamukset ovat siinä määrin paritukselle ominaisia, että tahallisuusedellytyksen voidaan katsoa ulottuvan niihin.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että muutosehdotuksella on tarkoitettu selkeyttää paritustunnusmerkistöjen ja ihmiskaupparikosten välistä rajanvetoa, mikä sinänsä on kannatettava ajatus. Ehdotetun lainmuutoksen ongelma on, täyttävätkö kaikki tuon kvalifiointiperusteen mukaiset paritusrikokset ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön. Vastaus on kieltävä, mikä mietinnössäkkin on otettu huomioon. Sellaisia tapauksia silmällä pitäen mietinnössä on korostettu, että rikoksentekijä on joka tapauksessa erikseen tuomittava paritusrikoksesta ja kysymyksessä olevan seurauksen aiheuttaneesta rikoksesta. Itse asiassa kyseinen kvalifiointiperuste on rikoslain 20 luvun 9 a §:ssä hieman outo. Luonnollisempi ratkaisu on, että sellaisen seurauksen aiheuttaminen luetaan tekijän syyksi nimenomaan eri rikoksena.

3.4 Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen

Mietinnössä ehdotetaan rikoslain 47 luvun 9 §:n muuttamista niin, että oikeushenkilön rangaistusvastuu laajenee myös kiskonnantapaiseen työsyRJintään.

Ulkoasiainministeriön mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen kiskonnantapaiseen työsyRJintään huomioi rikosten moninaisuuden, täydentää lainsäädännön aukkoja ja lisää taloudellisen riskin mahdollisiin oheisseuraamuksiin.

Helsingin hovioikeudella ei ole huomautettavaa ehdotuksen johdosta.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että kansainvälisiä velvoitteita ei ole kiskonnantapaisen työsyRJinnän liittämiseksi oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin. Kiskonnantapaisen työsyRJinnän rangaistusasteikko ulottuu kahteen vuoteen vankeutta. Kyseinen rikos tehdään yleensä suunnitelmallisesti ja harkiten. Jo pelkästään nämä seikat puoltavat oikeushenkilön rangaistusvastuun liittämistä kiskonnantapaisen työsyRJinnän rikoksiin. Työryhmän mietintö on kärjäoikeuden mukaan kannatettava.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan ehdotettu muutos, jonka mukaan kiskonnantapainen työsyryntä voi johtaa yhteisösakkoon, on kannatettava.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen koskemaan myös kiskonnantapaista työsyryntää on tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen. Tulisi miettiä myös törkeän kiskonnan oheisseuraamuksia. Nykyään oikeushenkilön rangaistusvastuu ei tule sovellettavaksi törkeän kiskonnan osalta.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa ehdotusta.

Suomen Asianajajaliitto pitää tässä yhteydessä kiskonnantapaisesta työsyrynnästä ehdotettua mahdollisuutta langettaa yhteisösakko perusteltuna.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että mietinnössä on tuotu esille seikkoja, jotka puoltavat yhteisösakon käyttöönottoa kiskonnantapaisen työsyrynnän osalta. EK haluaa kuitenkin painottaa sitä, että yhteisövastuu merkitsee poikkeusta rikosoikeudessa vallitsevasta yksilöllisestä syyllisyysperiaatteesta. EK katsoo, että lainsäädännöllinen kehitys ei saa johtaa siihen, että oikeushenkilön rangaistusvastuu liitetään jatkossa yhä useampiin kriminalisointeihin. Se tulee rajata vain poikkeuksellisiin tilanteisiin. EK ei yhdy mietinnössä viitatussa hallituksen esityksessä HE 52/2002 vp esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan työrikoksiin yleisesti liittyisi piirteitä, jotka puoltaisivat niitä koskevan yhteisövastuun käyttöönottoa.

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus (HEUNI) toteaa, että ehdotus on kannatettava. Yhteisösakolla on tärkeä pelotevaikutus.

Professori Pekka Viljanen kannattaa lainmuutosehdotusta.

3.5 Oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrääminen paritusrikoksen kohteelle

Mietinnössä ehdotetaan uuden 2 momentin lisäämistä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:ään. Uuden momentin mukaan 1 momentissa säädetystä riippumatta tuomioistuimien voisi määrätä paritusrikoksen kohteena olleelle henkilölle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten, jos se on tarpeen asian selvittämiseksi. Muutos koskisi samalla tukihenkilön määräämistä. Uusi momentti mahdollistaisi sen, että paritusrikoksen kohteelle voitaisiin esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten määrätä avustaja ja tukihenkilö riippumatta siitä, onko hänet katsottu asianomistajaksi ja onko hän esittänyt asiassa vaatimuksia.

Ulkoasiainministeriö toteaa, että avustajan ja tukihenkilön määräämisen mahdollistaminen myös parituksen uhrille asianomistaja-asemasta ja mahdollisista vaatimuksista riippumatta tunnustaa uhrin haavoittuvan aseman ja tuen tarpeen nykyistä paremmin. Työryhmä ei erikseen tarkastele sitä kysymystä, ovatko nuo muutokset riittäviä lapsiuhrien erityinen haavoittuvuus huomioon ottaen.

Laillisuusvalvonnassa esitettyihin kannanottoihin viitaten pidetään **eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** lausunnossa myönteisenä mietinnössä ehdotettuja muutoksia, joilla pyritään parantamaan parituksen kohteen asemaa.

Vähemmistövaltuutettu pitää ehdotettua muutosta hyvänä edellyttäen, että sitä myös sovelletaan käytännössä, ja tulee toiminnassaan seuraamaan sen toteutumista. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija haluaa kuitenkin ottaa esille sen epäkohdan, että todistajan asemassa oleva parituksen kohde ei ole esitutkintalain tarkoittama asianosainen. Esitetyn muutoksen jälkeenkin parituksen kohteella on todistajan asemassa oikeus avustajaan ja tukihenkilöön vain silloin, kun hänelle sellainen erikseen määrätään. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija katsoo, että parituksen kohteen oikeuksien turvaamiseksi hänellä tulisi olla oma-aloitteinen oikeus avustajan ja tukihenkilön käyttämiseen kuulusteluissa. Vuonna 2014 voimaantulevan uuden esitutkintalain 7 luvun 12 § mahdollistaa sen, että tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaarana salassapitovelvollisuutta.

Helsingin hovioikeus pitää ehdotusta aiheellisena. Uudistus parantaisi paritusrikoksen kohteeksi joutuneen mahdollisuuksia saada oikeudellista apua ja muita tukitoimia.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että paritusrikoksella ei yleensä ole asianomistajaa. Näissä rikoksissa prostituoituja kuullaan usein todistajan asemassa. Velvollisuus toimia todistajana on monille prostituoiduille vastentahtoista ja saattaa vaikeuttaa heidän toimintaansa jatkossa, myös vaarantaa heidän turvallisuutensa. On erityisen kannatettavaa, että suoraan lain nojalla prostituoiduille voitaisiin määrätä oikeudenkäyntiavustaja tai ainakin tukihenkilö esitutkinnassa ja tuomioistuimessa tapahtuvia kuulemisia varten. Käräjäoikeus kannattaa työryhmän esitystä tältä osin.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa työryhmän ehdottamaa lisäystä, mutta epäilee sen riittävyyttä parituksen kohteen oikeusturvan parantumisen kannalta. Jotta ehdotetulla muutoksella olisi vaikutusta, esitutkintaviranomaisia ja syyttäjiä olisi paitsi *koulutettava* myös *ohjeistettava* asiasta. Oikeusministeriön olisi syytä myös *seurata* sitä, parantaako lainsäädäntömuutos parituksen kohteiden oikeusturvaa työryhmän toivomalla tavalla. Tarvittaessa jatkotoimenpiteisiin on ryhdyttävä. Mikäli työryhmän tavoite rajanvedon selkiyttämisestä toteutuu, on ehdotetulla avustajasäännöksellä rajallista merkitystä. Jos kuitenkin käy niin, ettei uhrien oikeusturva rajanvedon selkiyttämisellä parane, tulee avustajasäännöksestä varsin keskeinen uhrien oikeusturvan toteutumisen kannalta. Uhrien itsensä tosiasiallinen mahdollisuus ajaa oikeuksiaan on psyykkisen ja fyysisen tilan vuoksi usein vaikeaa. Ainakin esitöissä on syytä selvästi todeta, että *alaikäisille parituksen kohteille on aina määrättävä oikeudenkäyntiavustaja*, eikä alaikäistä saa kuulustella ilman avustajan läsnäoloa.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että valittua lähtökohtaa, jonka mukaan asianomistaja-asema edelleen riippuisi oikeuskäytännössä ja tietoisopissa vakiintuneista linjauksista, voidaan pitää perusteltuna. Muodollisen asianomistaja-aseman puuttumisen tuomaa mahdollista oikeusturvaongelmaa vähentää merkittävästi mietinnössä ehdotettu avustajan määräämistä koskeva uusi sääntely. Keskeisen roolin vuoksi avustajan määräämiselle ei tulisi oikeuskäytännössä asettaa liian korkeaa kynnystä.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa, että tuomioistuimelle annettava mahdollisuus määrätä paritusrikoksen kohteena olevalle henkilölle avustaja on omiaan parantamaan paritusrikoksen uhrin asemaa.

Pro-tukipiste ry:n mukaan parituksen kohteen aseman parantaminen esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä ovat hyviä muutosehdotuksia. Sekä avustajan että tukihenkilön käytön mahdollisuus jo esitutkinnasta lähtien ovat sekä rikoksen selvittämisen että uhrin oikeuksien kannalta olennaisia parannuksia nykytilanteeseen verrattuna.

Professori Johanna Niemi toteaa uhriavustajan myöntämisen parituksen kohteelle olevan kovin myönteinen kehityskulku. Ongelmaksi on koettu, että törkeänkään parituksen uhrit eivät pääse (ihmiskaupan) suojelujärjestelmään.

Professori Pekka Viljasen mukaan ehdotus on kannatettava.

3.6 Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Mietinnössä ehdotetaan liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä koskevaa liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 3 momenttia muutettavaksi niin, että liiketoiminnassa kiskonnantapaiseen työsyryntään syyllistynyt henkilö voidaan määrätä liiketoimintakieltoon.

Ulkoasiainministeriön mukaan liiketoimintakiellon lisääminen oheisseuraamuksiin huomioi rikosten moninaisuuden, täydentää lainsäädännön aukkoja ja lisää taloudellisen riskin mahdollisiin oheisseuraamuksiin.

Poliisihallituksen mukaan mietinnössä todetulla tavalla liiketoimintakiellon käyttöalaa ja käyttöalan laajentamista tulee arvioida mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Poliisihallitus pitää keskeisenä ja tarpeellisenä uudistuksena kiskonnantapaisen työsyryntään lisäämistä niiden rikosten joukkoon, joiden johdosta liiketoimintakielto voidaan määrätä.

Keskusrikospoliisin mukaan liiketoimintakieltoon määräämisen edellytyksiä ei ole syytä rajoittaa kohdan 3 mukaisesti kahdeksantoista vuotta nuorempiin henkilöihin, vaan se voisi tulla kysymykseen aina kun lain 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on syyllistynyt rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen, samalla tavalla kuin asia on määritelty momentin kohdassa 4.

Helsingin hovioikeudella ei ole huomautettavaa ehdotuksen johdosta.

Helsingin kärjäoikeudella ei ole huomautettavaa liiketoimintakieltoon määräämisestä, jos liiketoiminnassa syyllistytään kiskonnantapaiseen työ syrjintään. Liiketoimintakieltoon määrääminen on omiaan vähentämään ihmiskaupparikollisuutta.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan ehdotettu muutos, jonka mukaan kiskonnantapainen työ syrjintä voi johtaa liiketoimintakieltoon, on kannatettava.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston mukaan liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 3 momentin täydentäminen on tarpeen.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kannattaa ehdotettua muutosta.

Suomen Asianajajaliitto pitää tässä yhteydessä kiskonnantapaisesta työ syrjinnästä ehdotettua mahdollisuutta langettaa liiketoimintakielto perusteltuna. Liiketoimintakieltoa ei voida pitää miltään osin perustuslain turvaaman elinkeinovapauden vastaisena, koska tällaiseen menettelyyn perustuvan elinkeinotoiminnan on sen oikeudenvastaisuuden lisäksi katsottava vakavasti häiritsevän tervettä kilpailua markkinoilla.

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus (HEUNI) toteaa, että ehdotus on kannatettava. Kiskonnantapaiseen työ syrjintään liittyy usein suunnitelmallista ja tietoista taloudellisen hyödyn tarkoituksessa tehtyä toimintaa, ja usein huomattavia liikevoittoja. Siten liiketoimintakiellon määrääminen voisi toimia sekä pelotteena että mahdollisia uusia rikoksia ennaltaehkäisevänä toimenä.

Professori Pekka Viljanen kannattaa lainmuutosehdotusta.

4 Muita lausunnoissa esiin nostettuja asioita

4.1 Alle 18-vuotiaaseen kohdistuva paritus

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että mikäli rikoslain 25 luvun 3 §:n 2 momentin säännös jää nykyiseen muotoonsa, ei paritussäännökselle jää juurikaan itsenäistä soveltamisalaa niissä tapauksissa, joissa teon kohteena on alle 18-vuotias henkilö.

Vähemmistövaltuutettu toteaa kansallisena ihmiskaupparaportoitjana useaan otteeseen esittäneensä, että kaikki alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat paritukset tulisi katsoa ihmiskaupparikoksiksi. Työryhmä on kiitettävällä tavalla käsitellyt tätä mahdollisuutta. Vähemmistövaltuutettu toteaa, että varsinkin alle 18-vuotiaiden osalta on koettu ongelmallisena ns. ”*Lover Boy*” -ilmiö, jossa uhrin poikaystävä käyttää seurustelusuhdetta saatukseen tyttöystävänsä seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Mietinnön ehdotus muuttaa ”valtaan ottaminen” ”määräysvaltaansa ottamiseksi” selkeyttää näitä tilanteita. Vähemmistövaltuutettu on kuitenkin huolissaan siitä, että on tilanteita jossa poikaystävä tai muu välittää alaikäisen tietoja esimerkiksi internetin välityksellä ja teollaan ratkaisevasti edesauttaa ihmiskauppaa, mutta teko täyttää vain törkeän parituksen tunnusmerkistön koska kyse ei ole ihmiskauppatunnusmerkistön mukaisesta värväämisestä, luovuttamisesta, kuljettamisesta, vastaanottamisesta tai majoittamisesta. Mietinnön mukaan teko tulisi vastaisuudessakin rangaistavaksi törkeänä parituksena eikä ihmiskauppana. Vähemmistövaltuutettu pysyy kannassaan, että alle 18-vuotiaaseen kohdistuva paritusrikos säädettäisiin sellaisenaan ihmiskaupparikokseksi, ja katsoo, että tulisi harkita voisiko yhteystietojen välittäminen siirtää tekemuodoksi ihmiskauppapykälään alle 18-vuotiaan osalta.

Helsingin syyttäjänviraston mukaan alle 18-vuotiaan parittamisen tulisi olla aina rangaistavissa ihmiskauppana. Alle 18-vuotiaalta ei voida edellyttää pätevää suostumusta. Tällöin paritukselle ei jää itsenäistä soveltamisalaa.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää ongelmallisena sitä, että alaikäinen voi olla törkeän parituksen kohde. Kansainvälisissä asiakirjoissa todetaan, että alaikäisen saataminen hyväksikäytön kohteeksi täyttää ihmiskaupan määritelmän silloinkin, kun mitään määritelmässä mainittua keinoa ei ole käytetty. Rikoslain antaman suojan tulee alaikäisten kohdalla olla vielä täysi-ikäisiäkin vahvempi.

4.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Professori Johanna Niemi toteaa, että maailmalta tunnetaan tapauksia, joissa oikeushenkilön palveluksessa olevat henkilöt ovat käyttäneet prostituoitujen palveluita ja maksaneet näitä yrityksen varoilla, jopa yrityksen luottokortilla. Tunnetaan myös tapauksia, joissa tällainen menettely on ollut yrityksen hyväksymää. Vaikkakaan tällaista ei Suomessa Niemen käsityksen mukaan esiinny (eikä muuallakaan kovin yleisesti), menettelyn tuomittavuutta voisi alleviivata säännös, jolla oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin seksikaupan kohteen hyväksikäyttöön sekä seksin ostamiseen alaikäiseltä.

4.3 Ehdotusten vaikutukset

Professori Johanna Niemen mukaan yllättävää on, että mietinnössä ei ole kohtaa, jossa arvioitaisiin ehdotuksen sukupuolivaikutuksia. Uhriavustajan myöntäminen parituksen kohteelle vahvistaa prostituutiossa toimivien henkilöiden asemaa, ja he ovat voittopuolisesti naisia. Oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen kiskonnantapaiseen työsyntään vaikuttanee heikossa asemassa olevien työntekijöiden, jotka usein kuuluvat etnisiin vähemmistöihin ja maahanmuuttajiin, hyväksikäyttöä ehkäisevästi. Tähän ryhmään kuuluu sekä miehiä että naisia, mutta jos säännöksellä on vaikutuksia rakennuslalle, se toiminee erityisesti miestyöntekijöiden asemaa parantavasti.

4.4 Lainkonkurrenssitilanteet

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n mukaan edelleen auki jää se, miten lainsäätäjä on tarkoittanut eri tunnusmerkistöjä sovellettavan tilanteessa, jossa menettely täyttää usean rikoksen tunnusmerkistön. Esimerkkinä yhdistys esittää tilanteen, jossa menettely täyttää törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistön ja mahdollisesti törkeän pahoinpitelyn tai törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistön. Yhdistyksen näkemyksen mukaan konkurrenssitilanteen ratkaisemiseksi tulee lainkohtiin säätää toissijaisuuslausekkeet ja/tai lain esitöiden tulisi sisältää selkeät ja yksityiskohtaiset perustelut ja ohjeet ongelmatilanteen ratkaisemiseksi.

4.5 Ihmiskaupan uhrien tekemät rikokset

Pro-tukipiste ry:n lausunnossa todetaan, että mietinnössä ei ole pohdittu niiden ihmiskaupan uhrien asemaa, jotka ovat pakotettuja tekemään rikoksia osana heihin itseensä kohdistuvaa ihmiskauppaa. Yhdistyksen mielestä ihmiskauppalaain tulkintaohjeisiin tulisi sisältyä myös suositus siitä, millä tavoin rikoksiin pakotettujen ihmiskaupan uhrien rikokset tutkitaan ja millä perusteilla heidät voidaan jättää tuomitsematta.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-271-2 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIOEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi